

עלון שבועי מבית "בני אמונים" וכל מאמינים

281

פרשת במדבר

תשע"ט

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפילה בפרשה

'לראש ולא לזנב'

"וְאַתְּכֶם יְהִי אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא" (ד א)

פירש רבי משה חפץ מחכמי איטליה:

במסכת יומא (כב ב) אמרו חכמים: "אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו [שיש פגם ביחוס משפחתו (רש"י שם)], שאם תזוז דעתו עליו, אומרים לו חזור לאחוריק". ומעשה היה באיש ריק שבא מגזע גדולים אשר פגע בחכם שבא ממשפחה פשוטה על דבר ייחוסו. הגיב אותו חכם: "וכי במה מתנאה הפועל? הלא אני ראשית ייחוס משפחתי, ואילו בו הסתיים ייחוס משפחתו..."

כאן מעיד הכתוב, שאכן כדברי חכמים, נשיאי המטות לא נבחרו ממשפחות רמות יחס, ואולם מכל מקום לרוב גדלותם, כל אחד מהם: "איש ראש לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא" - שבו החל ראשית ייחוס משפחתו.

על פי דבריו פירש רבי גרשון שטרן רבה של מאראש-לודאש את בקשתו בעת אכילת ראש כבש בליל ראש השנה: "שנהיה לראש ולא לזנב" (שו"ע או"ח תקפג ב) - שזנכה להיות 'ראש' לייחוס משפחתו, ולא חלילה 'זנב' - סוף הייחוס.

מלאכת מחשבת! [ונציה ת"ע]; 'לקוט הגרשוני' - כללים, ח"ג בהקדמה

הזכרת הייחוס בקריאת התורה

"וַיִּתִּילְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם" (א יח)

מדברי המדרש על פסוק זה למד רבי הילל ליכטנשטיין מקולומיא טעם למנהג ישראל לקרוא לעולה לתורה בשמו ובשם אביו (רמ"א או"ח קלט ג):

מובא במדרש (ל"ש במדבר רמז תרפד): "בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן... סתם פיהם הקדוש ברוך הוא, אמר להן: הביאו ספרי יוחסין שלכם... כדרך שבני מביאין - ויתילדו על משפחתם". כיוון שזכו ישראל לקבל את התורה בזכות 'ייחוסם', לפיכך כשנקראים הם לעלות לתורה, יש להזכיר את 'ייחוסם'.

מקרי דרדקי

מקום קבוע בבית הכנסת

"וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ לְצַבָּאתָם" (ב א)

על לקח חשוב הנוגע לתפילה ומרומז בפסוק זה עורר רבי יעקב אבוחצירה:

חכמים החשיבו עד מאוד את חובת קביעות המקום לתפילה בבית הכנסת, ואמרו (ברכות א): "כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו". חובה זו נרמזת

בפסוק שלפנינו: "וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - בתפילתם, "איש על מחנהו" - במקום חניית השכינה בבית הכנסת, "ואיש על דגלו" - במקומו הקבוע.

פתוחי חותם

שלושה סימנים בשבת

"איש על דגלו בליל שבת" - דבר סימן טוב לך בליל שבת, דגל, סימן נוסף למנוחת השבת - ששם "ה" נח על אותו דגל מכניסתה עד צאתה.

על פי דבריו ביאר העיב"ץ את שאנו אומרים בזמננו 'מה יפית' בליל שבת: "דבר סימן טוב לך בליל שבת, דגל, סימן נוסף למנוחת השבת - ששם "ה" נח על אותו דגל מכניסתה עד צאתה.

סידור בית יעקב עמ' קנה

מקורות על גודל חשיבות עניית אמן

מבאר אמונים

להיזהר לא לבטל אף אמן

"וְאֵתָהּ הִפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם... וְהַלְוִיִּם יִחְנוּ סָבִיב לְמִשְׁפַּחַת הַעֵדֻת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ג א)

כתב רבי יעקב אבוחצירה:

"הלוויים" גימטריה אמן, ו'הלוויים' לשון חיבור. שעל ידי 'אמן' מתחברים השמות הוי"ה ואדנות [שהן בגימטריה אמן]. ובא הקדוש ברוך הוא להזהיר את משה, כדי להזהיר את ישראל על ענין זה, שיהיו זריזים בענין הזה במאד מאוד, משום שפעולות רבות נעשות למעלה על ידי עניית אמן, שהרי על ידי זה מתחברים השמות, ומעלים העולמות ומורידים השפע.

וחזר ואמר ו'הלוויים' יחנו סביב למשכן העדת' להזהיר אזהרה אחר אזהרה לעונים אמן, שישמרו שמירה גדולה שלא לבטל שום אמן... וכשישמרו לענות אמן, אפילו נגזרה עליהם גזרה גדולה מתבטלת וזה שכתוב: 'ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל' וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קט ב) ש'העונה אמן בכל כוחו קורעין לו גזר דין של שבעים שנה".

פתוחי חותם

'בנים' שבאו מחמת התפילה

"וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמִשֵּׁה בְיוֹם דְּפָרָה' אֶת מִשֵּׁה בְהָרִי סִינַי" (ג א)

פתח הכתוב: "וְאֵלֶּה תוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמִשֵּׁה" ולא מנה אלא את תולדות אהרן. הכיצד?

במדרש (ויק"ר ה) הובא שכשנגזרה מיתה על בני אהרן התפלל משה שתבטל הגזירה. ולפי ש'תפילה עושה מחצה' ניצלו שניים מהם, אלעזר ואיתמר, בזכות תפילתו. ויש לומר כי לפי שניצלו בזכות תפילתו, החשיבם הכתוב כבניו.

הוסיף ואמר בעל ה'לב שמחה' כי לפי זה אף עם ישראל כולו נחשבים כבניו של משה, שהרי כולם ניצלו מעונש על חטא העגל בזכות תפילתו.

אור החיים; לב שמחה

הרחק משכן רע ומרשע

"מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קָהָת יִחְנוּ עַל יְדֵי הַמִּשְׁכָּן תִּמְנָה" (ג טז) "וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה, אוי לרשע ואוי לשכנו, לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם" (רש"י).

במשנה (אבות א ז) מבואר כי כיוון שדרכו של אדם להגרר אחר שכניו וללמוד ממעשיהם, לכך: "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע".

על מסר נוסף הטמון בדברי המשנה עמד רבי גרשון שטרן רבה של מאראש-לודאש:

בגמרא (ברכות א ח) מבואר כי: "כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל, נקרא שכן רע; לפיכך שנינו במשנה: "הרחק משכן רע" - ממי שאינו נכנס לבית הכנסת כדי להתפלל, כדי שלא תלמד ממעשיו ותתפלל ביחידות, אולם מאידך אף בשבתך בבית הכנסת: "אל תתחבר לרשע" - לאלו המבזים את כבוד בית הכנסת והתפילה בכך שמדברים בהם דברי חולין.

'לקוט הגרשוני' על אגדות הש"ס ח"ב עמ' נג

טוב להתפלל במחיצת הצדיק

"וְהַחֲנִינִים לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְּמָה לְפָנֵי אֱהֱלֵה מוֹעֵד מִזִּבְחֵה מִשֵּׁה וְאֶהְרֹן וּבְנָיו" (ג לח)

"וסמוכין להם דגל מחנה יהודה, והחונים עליו ישכר וחבולן. טוב לצדיק טוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה" (רש"י).

משמעות חשובה נוספת לכלל: "טוב לצדיק טוב לשכנו", הביא מרן ה'חתם סופר': "סגולה נפלאה שתתקבל התפילה ביותר בעומדו סמוך לאיש צדיק... וטוב לצדיק טוב לשכנו".

דרשות חתם סופר ח"ב עמ' שנו

נוהג היה האדמו"ר רבי מאיר'ל מאמשינוב, לשהות שעות ארוכות כדי לענות 'אמן' אחר ברכות השחר מפני המתפללים במניינים הרבים שהתקיימו בבית מדרשו שבשכונת בית וגן.

'כתר מלוכה' עמ' שיא

ברכות השחר: בקול כוונה בחבורתא.

צדיק שומר אמונים

גלב"ע כ"ז אייר תשל"ו

ברכת המזון - בקשת 'רצה' (ב')

יום גדול וקדוש

השיב היהודי. "ומה מעשיך?" המשיך הצאר להתעניין. "רוכל אני", השיב הלה, וכזכרם של יהודים השיב מיד בשאלה נגדית: "ומי אתה אדוני?" "ניקולאי שמי", השיב הצאר ההמום. "ומה עיסוקך?" המשיך היהודי התמים הצאר כשהוא מבליע גיחוך על השב, הציב הצאר כשהוא מבליע גיחוך על תמימותו של ההלך. "צאר?! הגיב היהודי כשהוא מביט במרחב הירוק שסביבו, "איני יודע מה זה, אך אני מניח שזו פרנסה די טובה..."

"נהג לנו המחשה", אמר ה'חתם סופר', "כיצד מסתמכת השגתו של רוכל בן עיירה נידחת בצאר הגדול של רוסיה. ומכך - להבדיל אלפי הבדלות - נוכל להבין עד כמה קטנה השגתנו בגדולת השבת הקדושה" (עזרי מעם ה' יתרו).

יום גדול - החל מ'שבת הגדול'

הגאון רבי זליג ראובן בנגיס אב"ד ירושלים הביא בשם המפרשים שהשבת שלפני הפסח מכונה 'שבת הגדול', כי משבת זו ואילך הכירו הכול בגדולתה של השבת על ששת הימים, ואולם מאז כל השבתות מוגדרות 'יום גדול', כנוסח בקשת 'רצה'.

ובאר הגר"ד: עד ליציאת מצרים טעו אנשי העולם וסברו שכוחם של ששת ימי המעשה גדול מן השבת, שהרי במהלכם ברא הבורא את כל ברואי העולם, ואילו בשבת נח ולא ברא מאדם. אולם בשבת שקדמה ליציאת מצרים הבינו הכול את גדולת השבת, כי מיום השבת ואילך, עד עצם היום הזה, לא התחדשה ולו ברייה אחת, אלא כל הבריות הנין תולדות של הבריות הראשונות שנבראו בששת ימי בראשית. ומיום השבת והלאה מנהיג הקדוש ברוך הוא לבדו את הטבע בהשגחה ובשליטה מוחלטת, כפי שהוא הכול ביציאת מצרים שהתהפכו כל סדרי הטבע. כוח שליטה זה שהוא מעל ומעבר לכל כוחות הבריאה, טמון ביום השבת, ועל כן נקראת השבת 'יום גדול וקדוש' (לפולנת ראובן - אגדה ח"ב דרוש י" עמ' קמא).

יום גדול - ללא שיעור

פירוש נוסף לשבח 'גדול וקדוש' הביא האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא ליפשיץ הלבשרטאט מסטרופקוב: סגולתו המיוחדת של יום השבת היא, שיכול האדם להוסיף עליו בהקדמת כניסתו ובאיחור יציאתו ככל שיחפוץ, ותוספת זו מתקדשת בקדושת השבת. וזהו שאנו אומרים: 'כי יום זה גדול וקדוש' - יכול הוא להיות גדול ולהתקדש מעבר לשיעורו, אם נקפיד 'לשבת בו ולנוח בו באהבה' - להוסיף עליו, לא מתוך חיובו, כי אם מתוך אהבה ה' (דברי יששכר דובי עמ' קסד).

זמירות השבת שהחיו מתים

והבלתי נתפס ולדחות את עוגמת נפשו כדי לקיים את מצוות ה' לשבות ביום השבת מתוך רוב שמחה.

כאשר הגיע הצדיק לבית שבו הוא מבקש ברגש: "חי זקוף מך, לקורא שמך, שמע עליון ואל תחרש לרש ואביון, וקבל ניב וגם היגיון...", הסכימו כל פמליא של מעלה כי יש להחיות ולזקוף את קומת הבן הנרצח, וכך התרחש הנס המופלא:

נשמתו של הבן חזרה לגופו. הוא התעורר כמו מתוך חלום, הזדקף על עומדו והביט סביבו בבלבול. אט אט הוא נזכר בכל אשר התרחש עימו בשעות האחרונות. היה זה בעיצומו של ליל שבת קודש, והנער ביקש לשוב לביתו אל משפחתו שבוודאי דואגת לשלומם. דלת החדר הייתה נעולה, והוא חכן בדעתו כיצד עליו לנהוג; אם ינקוש על דלת החדר ויבקש מבעל המקום לצאת, בוודאי לא יסכים הלה לשחררו, מפחד פן יענש בידי ראש העיר שלא יאמין לסיפורו. ייתכן אף שהלה יהרגו מתוך בהלה וחוסר אימון.

לא נותרה לו ברירה אלא לטפס אל החלון הגבוה, להידחק מבעד לסורגים ולברוח דרכו אל היער הסמוך.

המקום היה מחוץ לתחום העיר, ועל כן החליט הנער להעביר את השבת בין עצי היער, ומיד במוצאי השבת מיהר לרוץ לעיר לעבר בית אביו.

בשעה שרץ הנער אל בית אביו, סיים האב את אמירת ההבדלה. פניו שהיו עד לאותו רגע מאירות וזורחות משמחת השבת, החלו להשתנות לרעה. הכאב הנורא שהודחק משר כל השבת, צץ לפתע במלוא עוצמתו והבכי עמד לטלטל את כל ישותו.

האב כבר חלץ את נעליו כדי לשבת שבעה, כאשר לפתע נפתחה הדלת, ובא הרוג ברגלי.

רבי מרדכי יפה התקשה להאמין למחזה. בתחילה סבר כי זהו מחזה תענועים ודמיון, אלא שהנער הנרגש מיהר להסביר: "אכן, אבא, כבר הייתי בעולם העליון, ומדתי בפני בית דין של מעלה, כשפתע בקע ניוגון המעורר והחל להישמע בהיכל בית הדין.

התאמצות לכבוש את כאבך לכבוד השבת ולכבוד הבורא יתברך שציווה לשמוח בה, עוררה רחמים בשמי מרומים, והקול יצא מאת בית דין של מעלה להשיבני חזרה אל העולם הזה."

ביתניים כבר הספיק ראש העיר לשמוע על היעלמותו של הנרצח. בפיו של השומר לא היה כל הסבר לפשר היעלמותו, אולם בטרם יעשה עימו דין, החליט ראש העיר לגשת לבית הוריו הנרצח כדי לברר את העניין. ומה רבה הייתה הפתעתו כאשר גילה את הנער יושב ומשוחח עם הוריו כאחד האדם.

כאשר שמע ראש העיר את הסיפור שמאחורי הנס הנפלא, ביקש לרשום בעבורו את מילות הזמר, ומאותו היום ואילך התפרסם ניוגון 'מה יפית' בפי כול, יהודים וגויים כאחד.

כתבי רבי יאשע שו"ב עמ' קלח